

JU „Šesta osnovna škola“ u Mostaru
Alekse Šantića br. 10
88000 MOSTAR
Tel: 036/ 580 288

Minela Gološ, prof.
061 327 520

„Inkluzija- nedoumice i perspektive“

Mostar, april, 2011. godine

Uvod:

Inkluzivna nastava je novi model organizovanog proučavanja i učenja, koji zajedno obuhvata, prihvata i intenzivno uključuje učenika sa preprekama u učenju i učešću ili sa tzv. posebnim potrebama (odnosno sa razvojnim teškoćama, doseljenike, darovit), prosječne i sve ostale učenike u odjeljenju (grupi, tandemu, školi) prema njihovim individualnim potencijalnim potencijalima, interesovanjima i očekivanim ishodima do ličnih maksimuma.

Danas je uz pojam inkluzije usko vezan i termin integracije, s tim da se taj pojam razlikuje u načinu ophodnja prema učenicima koji su tu uključeni. Osnovni cilj inkluzije jeste u tome da se mi kao obrazovna institucija i edukator prilagođavamo njihovim potrebama. No, cilj integracije je da mi nekoga uključimo u obrazovni sistem koji će se prilagođavati nama, da li će to biti neko od doseljenika, ispodprosječnih mogućnosti, pripadnika nacionalne manjine ili slično. Svi će oni morati da egzistiraju po našim već prethodno utvrđenim pravilima.

ODGOJ DJECE SA POSEBNIM POTREBAMA ODLIKAMA (POTREBAMA) I ODGOJNI RAD SA DJECOM POREMEĆENOG PONAŠANJA

Danas je u pedagosko- psihološkoj teorijskoj praksi slijedećim kategorijama djece sa posebnim potrebama (potrebama) prema slijedećim kategorijama:

- Vaspitanje (odgoj) darovitog djeteta
- Vaspitanje (odgoj) djeteta ometanog u razvoju
- Odgoj svojeglavog (tvrdoglavog) djeteta
- Odgoj problem- djeteta
- Odgoj hiperaktivnog djeteta
- Odgoj ljevoruke djece

U drugu kategorije smo svrstali djecu sa poremećajima u ponašanju, ti poremećaji su najčešći:

- stidljivo dijete
- lijeno dijete
- dijete koje krade
- dijete koje laže
- agresivno dijete
- dijete hvalisavac

Na sve ove kategorije koje smo gore naveli treba obratiti pažnju, jer svi ovi poremećaji i potrebe su psihološke prirode. Zadatak svih nas koji odgajamo treba da na vrijeme upoznamo dijete kako bi uspješno, u optimalnom periodu razvijali njegove potencijale.

U svakom djetetu postoje određene sposobnosti samo ih treba pravovremeno uočiti.

Vaspitanje (odgoj) darovitog djeteta

Roditelji kao i nastavnik se nalaze u situaciji da procjene da li dijete vaše teži ka egzaktnim oblastima ili ka umjetnistima. Ako je ono sklono da se usredsredi na tražanje puta ka jedinom mogućem rješenju nekog zadatka, znači da je sposobno da konvergentno misli, odnosno da svoju misao usmjeri na jednim put koji vodi jedinom rješenju. Takav tip mišljenja svojstven je naučnicima. Dijete sklono traženju različitih puteva, često vrlo neobičnih koji odudaraju od ustaljenih šema divergentno misli. Takva misao je karakteristična za umjetnike. Neobični crteži, neobične građevine od konstruktivnih elemenata, čudno napravljene lutke. Darovitost je veoma složena kategorija. Odgajatelj (roditelj, nastavnici, ili neko treći) mogu ustanoviti koje su i kakve sposobnosti njegovog djeteta, ako uporno i analitički posmatra djetetove aktivnosti- igru, crteže, objekte koje je napravilo, govor, pjesmu, ritmičke pokrete.

Vaspitanje (odgoj) djeteta ometanog u razvoju

Dijete koje u umnom razvoju zaostaje za svojim vršnjacima spada u kategoriju ometene djece. Ometenost može biti manje ili više izražena, a najvažnije je da roditelji prihvate tu činjenicu i da se u skladu sa njom ponašaju. Najgore je ako se roditelji prema takvom djetetu ponašaju kao klatno koje ide iz jedne krajnje ekstremne tačke u drugu krajnje ekstremne tačke na suprotnoj strani. Prema takvom djetetu treba se noramlno ponašati, niti ga pretjerano štiti, niti ga zanemarivati. Pretjeranom zaštitom roditelji ne mogu nadomjestiti djetetu ono što mu priroda nije dala, a mogu od njega formirati kućnog zapovjednika, osobu pretjeranog zahtjeva i punu hirova kojoj je teško udovoljiti. Najbolje je da, u konsultaciji sa stručnim licima iz specijalizovanih ustanova, sagledaju stepen ometanosti i uvide koji je „plafon“ u razvoju njihovog i da nastaje do postigne ono što se postići može.

Odgoj svojeglavog (tvrdoglavog) djeteta

Dijete, u periodu između druge i treće godine, počinje da shvata sebe kao posebnu jedinku. Ono razlučuje sebe od ostalih osoba od ostalih osoba sa kojima je u kontaktu i želi da se dokaže kao posebnost. To dokazivanje se, u tom periode, najčešće ispoljove kao odupiranje željama i zahtjevima roditelja, kao odbijanje poslušnosti. Tada dijete smatra da treba biti ravnopravno sa odraslima i počinje da razvija svoju individualnost.

Za roditelje je neophodno da znaju: a) imati razumijevanja za djetetovo osamostaljivanje; b) ne postavljati djetetu prekomjerne zahtjeve koji će izazvati odupiranje; c) postupati prema djetetu blago i odmereno; d) prihvatiti sve opravdane želje djeteta; e) ne dopustiti da dijete ucjenama ostvari svoje neopravdane zahtjeve.

Odgoj problem- djeteta

Ovaj termin nastao je u vaspitnoj praksi, a njime se označava dijete čije ponašanje odudara od uobičajenog i ustaljenog reda i pravilima. Najčešće je riječ o djetetu čija se slika ne poklapa sa tipičnim slikom „dobrog djeteta“ kakva postoji u glavama vaspitača ili roditelja.

Prije će biti da je problem u vaspitačima- roditeljima i u njihovom pristupu djetetu, u njihovom shvatanju da dijete nema pravo da se razlikuje od druge djece. Zbog te različitosti dijete doživljava mnoge teškoće i neprijatnosti. Na njega se upire prstom i u porodici, i u vrtiću, i u školi. Ono služi kao mjerilo kakva ne treba biti. Ako dijete nema teškoće u razvoju, ako njegov mentalni potencijal nije ispod prosjeka, ako ono uspjeva da uradi svoje obaveze i ne povređuje druge, onda je riječ o „normalnom“ djetetu koje svoj individualitet ispoljava na drugačiji način nego druga djeca, za to treba imati razumijevanja.

Odgoj hiperaktivnog djeteta

Hiperaktivnost može biti jedan od pratećih pojava u razvoju djeteta. Neki stručnjaci definišu hiperaktivnost kao pretjeranu pokretljivost, kao višak nevoljnih pokreta što poklapa najveći dio, ali ne i cjelinu ovog pojma. Ovim pojmom označavamo dječije ponašanje koje se odlikuje nestalnošću, brzom promjenljivošću interesovanja, promjenom premeta bavljenja svakih nekoliko desetina sekundi ili u toku minut dva vremena.

Roditelji treba da razlikuju normalnu motoričnost djeteta koja je u prve dvije godine izrazita normalna pojava kod hiperaktivnosti. Međutim, i u ovom periodu se te dvije pojave mogu razlikovati. Hiperaktivnost se mora otkriti u ranom predškolskom periodu. Dijete sa normalnom motorikom u stanju je da zadrži pažnju na zvečki, zanimljivoj igrački, crtanom filmu, a hiperaktivno dijete nije u stanju da bar malo koncetriše pažnju na isti predmet,

pojavu, sadržaj. Ono je stalno užurbamo, ne „drži ga mjesto“, svaki čas mijenja igračke, započne jednu igru i odmah prelazi na drugu, nikada ne završi započeto, ne može da se usredsredi na čitanje i pisanje, sve hoće u istom trenutku, emocionalno je labilno, umije da prsne.

Najbolja vaspitana terapija je noramlni radni životni režim u porodici u kojoj se roditelji i svi članovi međusobno vole, paze i uvažavaju, jedan drugom pomažu. Podsticanjem djeteta da koncentriše pažnju na jedan predmet i podržavanje pohvalama može se dosta postići u suzbijanju hiperaktivnosti.

Odgoj ljevoruke djece

Ljevorukošću se naziva odlika, urođena ili stečena, neke osobe da se bolje ili pretežno služi lčijevom rukom. Međutim, izraz ljevorukost samo donekle objašnjava ovaj pojam, jer se ljevoruki bolje služe lijeveom stranom tijela, a ne samo rukom. Ljevoruki lakše, bolje i brže, pišu lijevom rukom, ali loptu bolje šutiraju lijevom nogom. Desnoruki se bolje služe destom stranom tijela, a ne samo desnom rukom. Ova pojava je ulovljena rasporedom funkica ja lijevu, koja upravlja desnom, i desnu hemisferu mozga, koja upravlja lijevom stranom tijela. Više istraživača je pokušalo da utvrdi koliko je učešća ljevorukih, odnosno desnorukih u ukupnoj populaciji. Desnorukih je bilo približno 70 %, ljevorukih 5%, a 25 % se jednako uspješno služi objema rukama.

Ljevoruki imaju izvjesnih manjih teškoća zbog toga što su sva pomagala kojima se služe ljudi prilagođena „dešnjacima“. Ljevorukima koji, za stolovima, sjede da desnorukima teže je pri pisanju ili pri jelu, a isto tako i njihovom desnorukom susjedu, jer dolazi do sudaranja laktovima. Zato je najbolje da ljevoruko dijete sijedi na lijevoj strani, na kraju. Najvažnije je da se ljevorukost ne shvati kako mana nego kao normalna genetska odlika isto kao sto desnorukost nije nekakva prednost, pogotovo ne u intelektualnom potencijalu.

ODGOJNI RAD SA DJECOM POREMEĆENOG PONAŠANJA

Ponašanje je sastavni dio ličnosti, a počinje da se ustaljuje vrlo rano u najmlađem uzrastu. Na formiranje ponašanja ponajviše utiču sredina, ali određenog uticaja ima i genetski faktor. Odgojnim djelovanjem roditelja i okoline može se uspješno utjecati na dječije ponašanje tako da ono bude socijalno odgovorno i ispravno. Poremećeno ponašanje treba na vrijeme suzbijati imajući u vidu da je uspjeh tim veći ukoliko se ranije počne. Ukratko ćemo iznijeti kako kod djece treba suzbijati i otklanjati stidljivost, lijenosti, krađu, laganje, agresivnost, nervozu, hvalisavost- oblike u kojima se često ispoljava poremećeno ponašanje.

Stidljivost se ispoljava kao osjećanje nesigurnosti, nelagodnostii nespretnosti pred drugim osobama. Stidljiv je onaj pojedinac kod koga se to osjećanje duboko uvriježilo i postalo njegova stalna odlika. Stidljivost nije istoznačan pojam sa stidom koji je emotivna reakcija pojedinca na neko svoje trenutno stanje ili na učinjeni postupak. Za stidljivost svog djeteta su najčešće krivi roditelji. Svi razlozi se mogu svesti na jedan strogo ograničavanje (ispoljavanje prave dječije prirode, kretanje u društvu vršnjaka a ti me i procesa oscijalizacije). Otkloniti uzroke- znači pomoći djetetu da savlada stidljivost. Njveću pomoć treba pružiti djetetu kome je stidljivost prirođena. Njemu je potrebna podrška i hrabrenje, a kritika, ako je neophodna, mora da bude umjerena i odmjerena.

Lijenost je odbojan odnos prema obavezama i zadacima, neprihvatanje bilo kakvih zahtjeva i prijedloga koji dolaze spolja, stalno odlaganje poslova po principu „bolje je da to ostavim za sutra“. Iz takvog negativističkog stava prema radu izvire i negativan konfliktan odnos sa okolinom, roditeljima, vršnjacima, saradnicima. Treba dobro poznavati dijete, utvrditi sta ga najviše zanima, i odatle početi pa tu osnovu dalje širiti. Porodična atmosfera

mного znači: ako su otac i majka vrijedni i preduzimljivi, to će vjerovatno „zarazno“ djelovati i na dijete, ako se djetetu daju odgovarajući zadaci i obaveze, ono neće imati priliku da se formira u lijenu osbu.

Nije rijedak slučaj da se dijete koje je **ukralo** šarenu olovku ili gumenu lopticu smatra malim kriminalcem. U dječijoj psihologiji se govori o različitim motivima krađe. Neka djeca krađe da bi se onim sto je ukralo dodvorilo vršnjacima koji prednjače u grupi, da bi osvojilo njihovu naklonost. U tom slučaju dijete je izabralo pogrešan put da se prikaže važnim i cijenjenim u grupi. Tako postupaju najviše ona djeca kojima se u porodici previše ugađa, u kojoj su ona gospodarii zapovjednici. Ponekad dijete krađe iz čiste osvete onima koji se prema njemu uvrijedljivo ponašaju. Uspješni vaspitači se odnose prema djeci sa povjerenjem, ne kriju od njih novac i druge dragocijene predmete, ne sumnjiče ih bezrazložno, stvaraju djeci zanimljive odgojne i radne situacije, afirmišu ih, ako je dijete nešto ukralo, neće ga odmah nazvati lopovom i vjerovat će da je to vrlo prolazna pojava, neće mu prijetiti oštrim kaznama i bojkotom, al će sa njim otvoreno razgovarati i ukazati mu na posljedice takvog ponašanja.

Laž je svjesno kazivanje neistine da bi se drugi doveli u zabludu. Onaj ko laže želi sebe da prikaže drugačijim nego što stvarno jeste ili da neke druge činjenice izvrne. Djeca počinju svjesno da lažu poslije šeste godine jer prije toga perioda ne mogu da razgraniče stvarno i izmaštano. U predškolskom periodu u djetetovoj svijesti su izmješani realno i fiktivno i ono od različitih realnih predmeta u svojoj mašti gradi nove tako što kombinuje njihove elemente samo vjerujući da je ta njegova tvorevina realna. To se najbolje vidi po dječijem crtežu i škrabotinama. Motivi za dječiju laž mogu biti vrlo različiti. Djeca vrlo često lažu da bi izbjegla kaznu. Strogi roditelji i vaspitači koji kao vaspitno sredstvo rado koriste kazneni i preijetnje sami su krivi za ovakvu vrstu laži. Umjesto da svoj odnos prema djeci grade na povjerenju i razumijevanju, oni pribjegavaju zastrašivanju i onda se kao rezultat javlja laž.

Agresivnost je odbojno i neprijateljsko ponašanje pojedinca prema drugim osobama. Roditelji mogu relativno lahko da utvrde da li je njihovo dijete agresivno. Ako ono napada i muči braću i sestre, vršnjake, najčešće fizički slabije od sebe, ako se osorno ponaša prema roditeljima ako muči životinje(vuče mačke za rep), onda je jasno da je dijete otvorno agresivno i da tu svoju agresivnost grubo ispoljava. Dva su osnovna motiva dječije agresivnosti: dokazati svoje fizičke snage i osveta.

Najvažnije je da se otklone uzroci toga poremećenog i antisocijalnog ponašanja. Dijete treba izbaviti muka u kojima se nalazi, uspostaviti sa njim odnos povjerenja. To je jedino ispravan način. Pokazalo se da agresivan odgovor na dječiju agresivnost ne vodi poboljšanju, nego samo učvršćuje antisocijalno ponašanje djece.

Hvalisavost se javlja kao potreba za naglašavanjem sopstvenih vrijednosti. Postoje tri oblika dječijeg hvalisanja: verbalno, verbalno i motorno afektiranje, lakrdijašenje. Verbalno je najčešće kada dijete riječima ističe svoje vrijednosti, kazuje svoje uspjehe u školi, igri i sportu. Nerijetko je ono što kroz hvalu saopštava potpuno izmišljeno. Ako se tako hvališe lovac, onda se to naziva lovačkom pričom i svaki slušalac zna da je tu više izmišljenog nego realnog. Verbalno i motorno afektiranje se ne javlja često. T u je dijete sklono izvnutom govoru, i kreće se izvještačeno i neprirodno. Namjerno drugačije naglašava riječi i izgovara pojedine glasove (upotrijebljava ć umjesto č, đ umjesti dž), odjeva se upadljivo.

Lakrdijašenje ili klovnovsko ponašanje je također jedan od oblika hvalisanja.

Suzbijanjem uzroka uklanja se i hvalisanje. Dijete ne treba zapostavljati i potcjenjivati, ne treba mu postavljati nerealne teške zadatke, treba mu pružati prilike da se dokaže, hrabriti ga, razvijati kod njega samopouzdanje, ne maziti ga previše, njegovo hvalisanje treba potpuno ignorisati.

Zaključak:

Kada se apostrofiraju prepreke za učenje i učešće pažnja se usmjerava na ono što bi trebalo učiniti da bi se unaprijedilo obrazovanje za svakog učenika. Teškoće nastaju upravo kada učenici naiđu na prepreke u učenju i učešću nastale u lokalnoj zajednici, u funkcionisanju škole i interakciji učenika sa sadržajem učenja i sa načinima poučavanja.

Smanjivanje prepreka za učenje i učešće učenika obuhvata pokretanje svih resursa u školi, u porodici i društvenoj sredini. Postoji više resursa podrške učenju i učešću nego što se koristi u bilo kojoj školi ili bilo kom okruženju. Kao i prepreke i oni se mogu naći u učionicama, roditeljima ili starateljima, i pozitivnim promjenama školske kulture, politike i prakse, u pojedinačnoj podršci društvene zajednice. U upoznavanju prepreka i resursa u školi mogu biti korisna pitanja: Koje su prepreke za učenje? Kako ih smanjiti? Ko se sa njima susreće? Kako mobilisati dodatne resurse?

Škola ne može mnogo učiniti da riješi problem takve smetnje. No ona može mnogo učiniti u smanjenju predrasuda, diskriminatornih stavova, netolerancije različitosti, jer je inkluzivno obrazovanje ono koje razvojno stimulatивно uključuje djecu i mlade sa preprekama u učenju i učešću ili sa tzv posebnim potrebama (sa razvojnim teškoćama i darovitost), i sve ostale učenike u permanentno optimalno individualizovano učenje, usvajanje i produblјivanje znanja, usavršavanje vještina, njegovanje navika, formiranje vrijednosnih orijentacija i pogleda na život, komuniciranje stvarstva i djelovanja.

U širem smislui obrazovna inkluzija je cjelovita odgojno obrazovna koncepcija, stalan i kompleksan proces i sveobuhvatan pristup, specifična filozofija odgoja jedinstvena obrazovna politika, te ukupno prilagođavanje svih uslova, okruženja, očekivanih ishoda, sadržaja, zadataka, oblika, metoda, tj. svega što je učeniku potrebno za napredovanju učenju, ponašanju, razvoju, svih potencijalanjegove ličnosti.